

СХЕМИ АНАЛІЗУ

I. СХЕМА АНАЛІЗУ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ

1. Виписати словосполучення.

2. Початкова форма.

3. Структурний тип:

просте;

складне;

4. Лексико-граматичні типи:

за морфологічним вираженням головного компонента:

дієслівне;

субстантивне;

прономінальне;

ад'єктивне;

адвербіальне;

за морфологічним вираженням головного та залежного компонентів:

дієслівно-субстантивне;

дієслівно-ад'єктивне;

дієслівно-адвербіальне;

дієслівно-інфінітивне;

субстантивно-субстантивне;

субстантивно-ад'єктивне;

субстантивно-адвербіальне;

субстантивно-інфінітивне;

ад'єктивно-субстантивне;

ад'єктивно-адвербіальне;

ад'єктивно-інфінітивне;

адвербіально-субстантивне; адвербіально-інфінітивне; адвербіально-адвербіальне.

5. Графічна схема.

6. За граматичним значенням (синтаксичними відношеннями):

атрибутивні;

апозитивні;

об'єктні;
 суб'єктні;
 доповнювальні (комплетивні);
 обставинні.

7. За типом прислівного підрядного зв'язку:

узгодження:

7.1.1. повне / неповне

7.1.2. власне-граматичне / смислове / умовно-граматичне / асоціативно-граматичне;

7.2. кореляція:

7.2.1. повна / неповна;

7.3. керування:

7.3.1. безпосереднє / посереднє;

7.3.2. сильне / напівсильне / слабке;

7.3.3. варіативне / неваріативне;

7.4. прилягання:

7.4.1. власне-прилягання;

7.4.2. відмінкове прилягання;

7.4.3. безприменникове / применникове.

8. Граматичні засоби зв'язку:

8.1. форма слова;

8.2. применник;

8.3. співположення.

1. Поставте словосполучення у початковій формі.

2. За кількісно-структурним принципом: просте чи складне (якщо складне, то вичленувати прості словосполучення).

3. За лексико-граматичним принципом (за морфологічним вираженням): а) основного (головного, стрижневого) компонента: субстантивне, ад'єктивне, прономінальне, вербальне, адвербіальне; б) головного та залежного компонентів: субстантивно-субстантивне, субстантивно-ад'єктивне, субстантивно-інфінітивне, субстантивно-адвербіальне; ад'єктивно-субстантивне; вербально-субстантивне, інфінітивно-субстантивне; адвербіально-ад'єктивне тощо.

4. За типом семантико-синтаксичних відношень між поєднуваними компонентами: суб'єктне, доповнювальне (комплетивне), об'єктне, атрибутивне, апозитивне, обставинне.

5. За типом синтаксичного підрядного зв'язку: а) керування – 1) сильне / напівслабке / слабке; 2) безпосереднє / опосередковане; 3) варіативне / неваріативне (за здатністю керувати однією чи кількома формами); б) узгодження – повне / неповне; формально-граматичне, смислове, асоціативне, умовно-граматичне; в) кореляція – повна / неповна; г) прилягання (власне-прилягання / відмінкове прилягання).

6. За способом вираження граматичного значення за допомогою: а) флексії, б) порядку компонентів, в) прийменника і флексії, г) прийменника, г) за змістом, д) наголосом.

II. СХЕМА АНАЛІЗУ ПРОСТОГО НЕУСКЛАДНЕНОГО РЕЧЕННЯ

1. За метою висловлювання: розповідне, питальне, спонукальне, бажальне, умовне, ймовірне, переповідне.

2. За емоційно-експресивним забарвленням: окличне чи неокличне.

3. За характером вираження відношення до дійсності: стверджувальне, заперечне чи стверджувально-заперечне.

4. За членованістю: членоване чи нечленоване.

5. За способом вираження предикативності: односкладне чи двоскладне (якщо односкладне, то: означено-, неозначено- чи узагальнено-особове; безособове; інфінітивне; генітивне; номінативне; вокативне).

6. За поширеністю: поширене чи непоширене (якщо поширене, то чим: прислівними поширювачами (другорядними членами) чи приреченневими (детермінантами)).

7. За наявністю / відсутністю необхідних членів для розкриття його змісту: повне, неповне ((контекстуальне чи ситуативне), еліптичне, парцельоване, обірване).

8. За ускладнювальними компонентами: ускладнене чи неускладнене

9. Назвати предикативну основу (якщо наявна, то: групу підмета, групу присудка двоскладного речення; групу єдиного головного члена односкладного речення).

10. Характеристика головних і другорядних членів:

а) підмет –

1) за структурою (простий (неускладнений чи ускладнений), складений);

2) за морфологічним вираженням;

3) за місцем розташування щодо присудка (препозитивний / постпозитивний);

4) за типом синтаксичного зв'язку з присудком (координація, співположення, співви-
яв);

б) присудок –

1) за структурою (простий (неускладнений чи ускладнений), складений (дієслівний чи іменний), складний (двох-, трьох- чи чотирьохчленний));

2) за морфологічним вираженням: за місцем розташування щодо підмета (препозитив-
ний, постпозитивний);

3) за типом синтаксичного зв'язку з підметом (координація, співположення, співви-
яв);

в) єдиний головний член односкладного речення –

1) за структурою (простий (неускладнений чи ускладнений), складений),

2) за морфологічним вираженням;

г) додаток –

1) за структурою (простий чи складений);

2) та морфологічним вираженням;

3) за місцем розташування щодо головного компонента (препозитивний / постпозитивний);

4) за типом підрядного зв'язку;

5) прямиий чи непрямиий;

г) означення –

1) за поширеністю (поширене чи непоширене);

2) за морфологічним вираженням;

3) за місцем розташування щодо означуваного (головного) компонента (препозитивне / постпозитивне):

4) за типом підрядного зв'язку;

5) за узгодженістю / неузгодженістю з головним компонентом (узгоджене чи неузгоджене);

д) прикладка –

1) за поширеністю (поширена чи непоширена);

2) за морфологічним вираженням;

3) за місцем розташування щодо означуваного (головного) компонента (препозитивна / постпозитивна);

4) за типом підрядного зв'язку;

е) обставина –

1) за поширеністю (поширена чи непоширена);

2) за морфологічним вираженням;

3) за місцем розташування щодо означуваного (головного) компонента (препозитивна / постпозитивна);

4) за типом підрядного зв'язку;

5) за значенням;

є) детермінант –

1) за поширеністю (поширений чи непоширений);

2) за морфологічним вираженням;

3) за місцем розташування щодо предикативної основи;

4) за типом синтаксичного зв'язку.

III. СХЕМА АНАЛІЗУ ПРОСТОГО УСКЛАДНЕНОГО РЕЧЕННЯ

1. За метою висловлювання: розповідне, питальне, спонукальне, бажальне, умовне, ймовірне, переповідне.

2. За емоційно-експресивним забарвленням: окличне чи неокличне.

3. За характером вираження відношення до дійсності: стверджувальне, заперечне чи стверджувально-заперечне.

4. За членованістю: членоване чи нечленоване.

5. За способом вираження предикативності: односкладне чи двоскладне (якщо односкладне, то: означено-, неозначено- чи узагальнено-особове; безособове; інфінітивне; генітивне; номінативне; вокативне).

6. За поширеністю: поширене чи непоширене (якщо поширене, то чим: прислівними поширювачами (другорядними членами) чи приреченневими (детермінантами).

7. За наявністю / відсутністю необхідних членів для розкриття його змісту: повне, неповне ((контекстуальне чи ситуативне), еліптичне, парцельоване, обірване).

8. За ускладнювальними компонентами: ускладнене чи неускладнене (якщо ускладнене, то чим: однорідними членами речення; відокремленими другорядними членами речення; вставними чи вставленими компонентами, звертаннями; уточнювальними елементами).

9. Назвати предикативну основу (якщо наявна, то: групу підмета, групу присудка двоскладного речення; групу єдиного головного члена односкладного речення).

10. Далі аналіз відбувається за Схемою аналізу простого неускладненого речення

Якщо просте речення ускладненого типу, то ускладнювальні компоненти аналізуються за такою схемою:

а) **однорідні члени** –

- 1) вказати кількість рядів;
- 2) які члени речення виступають однорідними;
- 3) за структурою;
- 4) за морфологічним вираженням;
- 5) за поширеністю;

б) за місцем розташування щодо означуваного компонента (назвати його, якщо це узагальнювальний елемент, то вказати, яке поняття означає (широке родове, найближче родове, ціле в його відношенні до складників);

7) за типом синтаксичного зв'язку з означуваним і між собою;

б) **відокремлені члени** –

1) за поширеністю;

2) за місцем розташування щодо головного компонента (препозитивний / постпозитивний);

- 3) за морфологічним вираженням;
- 4) за типом синтаксичного зв'язку;
- 5) назвати умови та засоби відокремлення;

в) **уточнювальні члени** –

1) за поширеністю;

2) за місцем розташування щодо уточнюваного (назвати та вказати, яке поняття він виражає);

- 3) за морфологічним вираженням;
- 4) за типом синтаксичного зв'язку;
- 5) назвати умови та засоби відокремлення;

г) **вставні й вставлені компоненти** –

- 1) за структурою (за обсягом);
- 2) за значенням;
- 3) за способом включення в основне речення (сполучниковий чи безсполучниковий);
- 4) за місцем у реченні;
- г) **звертання** –
 - 1) за структурою;
 - 2) за емоційним забарвленням;
 - 3) за способом вираження;
 - 4) за поширеністю;
 - 5) за місцем у реченні.

IV. СХЕМА АНАЛІЗУ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

I. Визначити тип речення за метою висловлювання (розповідне / питальне / спонукальне / бажальне / умовне / ймовірне / переповідне).

II. За емоційно-експресивним забарвленням (окличне / неокличне).

III. За характером відношення до дійсності (стверджувальне / заперечне / стверджувально-заперечне).

IV. Встановити тип речення за наявністю / відсутністю сполучникових засобів (сполучникове / безсполучникове).

V. Якщо сполучникове, то **сурядне** чи **підрядне**.

VI. Послідовність аналізу речень із сурядним типом зв'язку:

1. Кількість частин (виокремити кожна з них і назвати).
2. Семантико-синтаксичні відношення між частинами.
3. Засоби вираження змістових і синтаксичних зв'язків між частинами (сполучники, видо-часові, способові форми дієслів-присудків чи головних членів, лексичні засоби тощо).
4. Порядок частин.
5. Аналіз кожної предикативної частини за схемою простого речення.
6. Пунктуація.

VII. Послідовність аналізу речень із підрядним типом зв'язку.

1. За кількістю частин (двокомпонентне / багатоконпонентне (виокремити кожна з них і назвати, кваліфікуючи його за значущістю: головна / підрядна).

2. Тип синтаксичного зв'язку між частинами (прислівний, прислівно-кореляційний, детермінантний, детермінантно-кореляційний).

3. Позиція підрядної частини щодо головної (до чого стосується підрядна частина: до одного члена речення чи словосполучення чи до всього змісту головної та визначення на основі цього типу структурної взаємодії – розчленованої / нерозчленованої структури).

4. На яке питання відповідає підрядна частина.

5. Вид підрядної частини.

6. Засоби поєднання підрядної та головної частин.
7. Місце підрядної частини в складнопідрядному реченні.
8. Аналіз кожної частини (головної та підрядної) за схемою простого речення.
9. Пунктуація.

VIII. Послідовність аналізу речень із сурядністю та підрядністю:

1. Кількість частин (виокремити кожну з них і назвати).
2. Частини речення із сурядним типом взаємовідношень, засоби їхнього поєднання.
3. Змістові відношення між сурядними частинами.
4. Кваліфікація підрядних частин і встановлення їхнього зв'язку з головною.
5. Місце підрядної частини в складнопідрядному реченні.
6. Аналіз кожної частини за схемою простого речення.
7. Пунктуація.

IX. Послідовність аналізу речень із безсполучниковим типом зв'язку:

1. Кількість частин (виокремити кожну з них і назвати).
2. Кваліфікація зв'язку між частинами та їхніх змістових відношень (однотипні / різно-типні).
3. Засоби вираження змістових і синтаксичних зв'язків між частинами безсполучникового речення.
4. Аналіз кожної частини за схемою простого речення.
5. Пунктуація.

X. Послідовність аналізу речень із сполучниковим / безсполучниковим зв'язком:

1. Кількість частин (виокремити кожну з них і назвати).
2. Частини речення, поєднані **сурядним зв'язком**, аналізуються за схемою розбору складносурядного речення:
 - а) змістові відношення між частинами;
 - б) засоби вираження змістових і синтаксичних зв'язків між частинами (сполучники, видо-часові, способові форми дієслів-присудків, лексичні засоби тощо);
 - в) порядок частин (вільний / фіксований);
 - г) аналіз кожної частини за схемою простого речення.
3. Частини, поєднані **підрядним зв'язком**, аналізують за схемою розбору складнопідрядного речення:
 - а) тип зв'язку частин;
 - б) позиція підрядної частини щодо головної;
 - в) на яке питання відповідає;
 - г) вид підрядної частини;
 - г) засоби поєднання підрядної та головної частин;
 - д) місце підрядної частини щодо головної в складнопідрядному реченні;
 - е) аналіз кожної частини (головної та підрядної) за схемою простого речення.

4. Частини, поєднані **безсполучниковим типом зв'язку**, розглядаються за схемою розбору **безсполучникового речення**:

- а) змістові відношення між частинами,
- б) засоби вираження змістових і синтаксичних зв'язків між частинами (сполучники, видо-часові, способові форми дієслів-присудків, лексичні засоби тощо),
- в) аналіз кожної частини за схемою простого речення.

5. Пунктуація.

ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ ІЗ СИНТАКСИСУ

1. Предмет і завдання курсу. Синтаксис української мови як учення про будову словосполучень, речень і складного синтаксичного цілого в сучасній українській літературній мові.
2. Аспекти синтаксису. Основні категорії та ознаки речення.
3. Словосполучення як некомунікативна синтаксична одиниця: ознаки, будова, семантика, форми зв'язку.
4. Типи речень за метою висловлення та за емоційним забарвленням.
5. Просте двоскладне речення: граматична основа. Підмет і присудок як головні члени двоскладного речення: ознаки та основні різновиди, особливості вираження.
6. Просте двоскладне речення. Другорядні члени речення: основні різновиди, формальне вираження.
7. Односкладні речення: основні різновиди. Поняття про односкладні речення. Характер єдиного головного члена в них.
8. Неповні речення: основні різновиди, функції. Еліптичні речення. Квазі-речення (нечленовані речення)
9. Просте ускладнене речення: основні різновиди ускладнення, засоби вираження ускладнення.
10. Просте ускладнене речення: однорідні члени, функції однорідних членів речення..
11. Просте ускладнене речення: відокремлені члени. Умови відокремлення та основні різновиди відокремлення.
12. Просте ускладнене речення: вставні й вставлені компоненти. Типи вставних і вставлених компонентів за будовою та значенням.
13. Просте ускладнене речення: звертання, основні функції звертання.
14. Семантико-синтаксична структура речення.
15. Синтаксичне й актуальне членування простого речення. Типи висловлень.
16. Складне речення: засоби поєднання предикативних частин. Основні ознаки складного речення.
17. Складне речення: основні різновиди.
18. Складносурядні речення: структура та семантика. Формальні та семантичні типи складносурядних речень.

19. Складнопідрядне речення: структура та семантика. Основні функційні типи складнопідрядних речень.
20. Безсполучникові складні речення: структура та семантика. Основні формальні та семантичні різновиди безсполучникових складних речень.
21. Складні синтаксичні конструкції: основні різновиди.
22. Період в українській мові: особливості будови, інтонування, основні різновиди.
23. Пряма, непряма та невласне-пряма мова (пряме, непряме та невласне-пряме мовлення). Діалог. Цитати.
24. Пунктуація. Основи сучасної української пунктуації. Система розділових знаків: видільні й віддільні.
25. Текст: основні категорії, функції та засоби зв'язку.

ВРАЗКИ ВАРІАНТІВ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ДО ІСПИТУ ІЗ СИНТАКСИСУ

ВАРІАНТ I.

I. У якому рядку всі словосполучення поєднані зв'язком узгодження?

1. Його кіно; густі трави; гірська ріка.
2. Свою відповідь; кучеряве волосся; політ над Донецьком.
3. Перший у списку; тепле хутро; вуглекислий газ.
4. Вовчий слід; українська мова; лісостепова зона.
5. Зустріч на майдані; отаборитися у лісі, йти вгору.

II. У якому реченні простий присудок виражений фразеологізмом?

1. Вичитавши всьому гуртові, директор почав брати в шори поодиноці (С. Васильченко).
2. І правда кривду спопелить, Коли навчиться люд убогий громадою обух сталить (М. Рильський).
3. Я печу раків і мовчки стою на одному місці, каючись, що прийшов сюди (М. Стельмах).
4. На уроках він завжди про щось своє думає, а як спитають, завжди скаже не до речі, не до ладу - як Пилип з конопель вистрибне (О. Іваненко).
5. Будівельники не думали здавати свої позиції (М. Тарновський).

III. Укажіть речення, в якому обставина із значенням мети виражена сполученням «для + родовий відмінок».

1. Своїм трудом ми трудно здобували для людства радість Істини й краси (М. Бажан).
2. Це ж перший бій для багатьох моїх орлів (О. Гончар).
3. Пшеницю сіяти ми любимо для щастя людського й добра (Ф. Малицький).
4. Важка навіть голка для солдата в поході (О. Гончар).
5. Можна було подумати, що то кошари для овець, а не хати для людей (І. С. Нечуй-Левицький).

IV. Знайдіть серед наведених речень узагальнено-особове.

1. Хай сумується серцю прекрасно Серед свята обсіпаних віт (Г. Чубач).
2. Літа, як стрілки, не переведеш, життя, як гірю часу, не підтягнеш (Т. Севернюк).
3. На кожную голову приходиться своя хуртовина (М. Стельмах).
4. Не хоче півень на чуже весілля, та несуть (М. Стельмах).
5. Життя вдвляється в наші очі очима болю, Очима втрат (Т. Севернюк).

V. У якому реченні допущено пунктуаційну помилку?

1. Уклін земний працівникам землі! Вам, сіячі, плугатарі, – спасибі! (М. Рильський).
2. Я єсть Людина, в боротьбі зміцніла, В труді завзята, в творчості жива... (М. Бажан).
3. Мова ніколи не твориться бюрократією (Ю. Липа)
4. Червону руту не шукай вечорами ти у мене єдина, тільки ти, повір (В. Івасюк).
5. Зблищали зорі в небі... одна з них зірвалася – і огневий слід переписав небо... (Панас Мирний)

VI. Структура якого речення ускладнена відокремленою прикладкою?

1. Люд без мови – то глина безлика, без'язика отара овець (Н. Забіла).
2. І йшла вона врочиста і проста, його старенька вісімдесятирічна мати (І. Цюпа).
3. Остап – хлібороб справжній (А. Головка).
4. Учителю, стою перед тобою, малий, вчарований до німоти (Д. Павличко).
5. Тут мені, як і птиці, Все знайоме у ріднім краю... (М. Сингаївський).

VII. Визначте і проаналізуйте складносурядне речення з протиставними відношеннями.

1. Кожна птиця має свій голос, кожне поле має свій колос, кожна справа – свої почини, кожна казка – свої причини (Л. Костенко).
2. Зазнали ми тоді гіркої втрати... Багато сліз сама я пролила, Зате тепер навчилася шанувати Любов і мир родинного житла... (І. Кочерга).
3. Наснилася радість, торкнулась чола, і я телефон Ваш набрала (Т. Севернюк).
4. Пожадливого гроші розпалюють, а не насичують (Народна творчість).
5. З високих круч луна орлиний клекіт, лиш тихі води все стоять мовчазно (Леся Українка).

ВАРІАНТ II.**I. У якому рядку всі словосполучення поєднані зв'язком сильного керування?**

1. Законспектувати статтю; перечитати книгу; готовий працювати.
2. Приїзд депутати; орати трактором; зробити руками.
3. Гідний пошани; два столи; підлізти під стілець.
4. Почати розповідь; подарувати коханій; вивчити вірш.
5. Прагнення до перемоги; перейти ліс; приїзд президента.

II. Знайдіть речення, в якому інфінітив входить до складу дієслівного складеного присудка.

1. Леся Українка прагнула поліпшити світ, звеличити людину (З часопису).
2. Людина здавна примусила вітер служити собі (З часопису).
3. Стомилися хлопці, присіли спочити (П. Воронько).
4. І ти не згадаєш того сироту... Кого ти без мови, без слова навчила Очима, душею, серцем розмовляти (Т. Шевченко).
5. Трудно було дитині спіймати химерну мелодію пісні (М. Коцюбинський).

III. У якому з речень є прямий додаток?

1. Він чув сміх, і плач, і спів, і крик, він бачив погляди і злі, й привітні (Є. Летюк).
2. Вінцем досягнень і надбань людини є, мабуть рукотворне чудо-сад (Л. Дмитерко).
3. Безхмарними очима немовляти зорить у душу сорок перший рік... (Б. Мельничук).
4. Забулися «пророки» навіки... (Є. Летюк).
5. Дивлюсь я на тебе, на вільнеє небо, на коси дівочі беріз (В. Сосюра).

IV. Знайдіть означено-особове односкладне речення.

1. У народі кажуть: розумно жити – хвилиною дорожити (З часопису).
2. Я спішу до вас на розмову, на розраду у час вечірній. Перед вами я, мамо, знову у любові моїй безмірній (В. Колодій).
3. Поклич мене. Я по тонкім льоду До тебе знов дорогу віднайду (С. Пушик).
4. Українська пісня – це бездонна душа українського народу, це його слава (О. Довженко).
5. Жити – щоб шукати істину, і в цьому щастя (П. Загребельний).

V. У якому речення допущено пунктуаційну помилку при виділенні звертання?

1. О поле, й дорога, і річка, й узлісся зелене! Ви в серці у мене (Л. Первомайський).
2. О незвичайна, чародійна мово, Хоч пронеслася молодість громово, Твій звук у мене в серці не затих (Д. Павличко).
3. Гей ви далі солов'їні, давні весни сині, – одцвіли ви, облетіли цвітом на калині (І. Гончаренко).
4. Не раз ми з тобою мій друже ходили послухати казку осінню в гаю (В. Булаєнко)
5. За все тобі спасибі, низький уклін, о земле, наш уклін! (І. Гончаренко).

VI. Структура якого речення ускладнена вставним словом?

1. І здається мені в цю мить: Стягом нашої перемоги стиглий колос в степу шумить (В. Соколов).
2. Відомо, що задовго до польоту Гагаріна, виступаючи на з'їзді письменників, Довженко присвятив свої роздуми космічній темі (О. Гончар).
3. Така прекрасна була та пісня, що, здавалось, і листочки на тополі перестали шелестіти, прислухаючись до материнського співу (І. Цюпа).

4. Ясноокі хлоп'ята, Вам легко усе далось! Вам на цілому світі здається усе ясным (В. Коротич).

5. Боюсь людей, що прожили, як гості, все життя: від них, чогось мені здається, віє цвинтарем (М. Стельмах).

VII. Визначте та схарактеризуйте складносурядне речення з розділовими відношеннями.

1. Ціна словам однакова од роду: Чи присягаєш на вітрах сторіч При свідкові у вірності народу, Чи другові без свідка, віч-на-віч (Б. Олійник).

2. То весна чи осінь. Не згадаю (П. Воронько).

3. В зіницях – то день ясний, то ніч... (П. Воронько).

4... Чи дружина вірна, чи скорботна мати, чи сестра твоя шлють ті листи (І. Гончаренко).

5. Чи ти – любов, Чи ти – розрада, Із чарівним розльотом брівки тільки відгомін любов... (Г. Донець).